

גדולים מהחיים

לזכרם של הכוריאוגרפים
יונתן כרמון ויואב אשריאל ז"ל



גדלית נוימן*
באדיבות כתב העת
"מחול עכשיו"

לזיכרו של יונתן כרמון (1931-2020)



הארכיון הישראלי למחול

לפני כעשור קיבלתי לישראל טלפון מצרפת. הכוריאוגרף האגדי של המחול העממי ישראלי, **יונתן כרמון** אשר הלך לעולמו לפני כשנתיים, התקשר אלי כדי שאראיין אותו לקראת עבודת התזה שלי לתואר השני. לא הכרתי את האדם הנפלא לפני כן, והוא, ודאי לא שמע על אחת **גדלית נוימן** מקנדה. הוא הקדיש מזמנו ומכספו (לא רצה לשמוע על כך שאשלם עבור השיחה הארוכה הבין-לאומית אשר ניהלנו) כדי לשמח סטודנטית שאפתנית ועקשנית, אשר חיפשה אחריו בארץ כבר חצי שנה. אפילו בשיחת הטלפון כרמון היה כריזמטי ומלא אנרגיה, ממש כמו שמתארים אותו אלו אשר הכירו אותו מקרוב.¹ פניתי ליונתן בעקבות המלצה של חברתי הטובה **אילה גורן**, בתה של אם המחול הישראלי גורית קדמן. היא תיארה את כרמון כמי "שלימים נתן את הטון ויצר את הפרוטוטיפ של הרקדן הישראלי למרות שהוא לא צבר. היה בהחלט סגנון כרמוני, שהרבה מאוד השפיע על להקות של ריקודי עם על במה." אילה קראה לסגנונו "כרמוניות".

"הייתה לו השפעה חזקה מאוד", אמרה גורן. "כל דבר שהוא יצר, בין אם זה ריקוד, בין אם זה הופעה של להקה, נהג תמיד להתייעץ עם **גרטרוד קראוס וגורית קדמן**. כשהוא רצה בענייני תנועה, יותר כללי, [לראות] אם זה בסדר, הוא היה הולך לגרטרוד קראוס, וכשהוא רצה לראות אם זה מספיק עממי ואם זה מתאים לסגנון של עם ישראלי, הוא היה הולך לגורית. תמיד היה מתייעץ".

כרמון נולד בבוקרשט, רומניה ב-1931. מגיל תשע הסתובב כרמון בין קרובי משפחה ומוסדות הקהילה היהודית כאשר הוריו נלקחו למחנה עבודה בטרנסניסטריה. כרמון ואחיו ניצלו מידי הנאצים ועלו לארץ במסגרת עליית הנוער ב-1944. "הגעתי הביתה", אמר לי כרמון על עלייתו ארצה. משפט זה מסכם את אהבתו לארץ ישראל.



להקת עלומים פתח תקוה

**תודה רבה לרות
אשל, ירון מישר,
דני בנשלו, יואב
סיד, ויקטוריה
חודורקובסקי
וארכיון הישראלי
למחול בבית
אריאלה.**

* גדלית נוימן היא רקדנית ודוקטורנטית בתחום המחול באוניברסיטת יורק שבטוונטו. חלק ממחקרה - על יצירותיה הראשונות של יהודית ארנון במסגרת תנועת הנוער השומר הצעיר בהונגריה - התפרסם בספר *The Oxford Handbook of Jewishness and Dance* ובמאמר הפורסם ב"רוקדים-נרקודה". המון שנים גדלית לימדה בלט בפקולטה למחול באוניברסיטת יורק ובבית ספר הלאומי לבלט של קנדה, ולפני שנתיים הכינה חומרים על ריקודי עם - מחול עממי ישראלי לקורס אונליין בפקולטה למחול באוניברסיטת יורק.



להקת כרמון באולימפיה, פריס



עטיפת התקליט הראשון של להקת כרמון

כרמון נשלח ללמוד חקלאות ב"משק הפועלות" בתל אביב תחת השגחתה של **חנה ציזיק**.³ התמזל מזלו של כרמון שביום הראשון לעבודה במשק בתל אביב, צמוד לשדה התירס בו עבד, לימדה חלוצת הבלט **מיה ארבטובה**. דרך שפת סימנים, סיפר לי כרמון, היא הזמינה אותו לשיעור הבלט הראשון שלו. אלא שחנה ציזיק, מנהלת המשק, סירבה לאשר לו לחזור לארבטובה מכיוון שארבטובה, לדבריה, הופיעה במועדוני לילה של הצבא הבריטי. במקום זה, הציעה לו ציזיק ללמוד אצל גרטרוד קראוס, אשר עודדה יצירה ארץ ישראלית ועבדה יחד עם המפעל הציוני. הוא למד אצל קראוס, לחם במלחמת העצמאות והיה רקדן וכוריאוגרף בלהקת הראל של הפלמ"ח (בר-און; קיסרי; שמידט, 4).

אחרי שהשתחרר, הופיע עם תיאטרון הבלט הישראלי (1951-1952), שהייתה המסגרת האמנותית החשובה ביותר בשעתו בארץ למחול על במה, והתוודע למחול העממי הישראלי כאשר קראוס שילבה ביצירותיה נושאים ארצישראליים. אצל קראוס פגש את הרקדנית **טובה צימבל** שארגנה אירוע לכבוד תנועות הנוער גורדוניה והנוער העובד.⁴ אירוע זה, סיפר לי כרמון, השפיע עליו מאוד.

ב-1952 הגיע **ג'רום רובינס** לארץ לביקור ולימד את יצירתו **Interplay** לרקדנים המצטיינים של קראוס וארבטובה. מפגש זה הבהיר לכרמון עד כמה הוא זקוק לשפר את הטכניקה. הפעם היה נחוש לחזור ללמוד אצל מיה ארבטובה. הוא הופיע ברביעייה הקאמרית של **נעמי אלסקובסקי** ובהופעות של האופרה הישראלית. עם כל זאת, כרמון נמשך לעולם המחול הישראלי, אשר בעיניו, הוא סיפר לי, נתן ביטוי לא מילולי ומיוחד לזהות הארץ ישראלית.

הקריירה של כרמון בתחום מחול הפולקלור הישראלי מרשימה ביותר. כנער כבר התחיל ליצור ריקודים בשביל פסטיבל דליה. הוא גם ביים הופעות לחגים ברחבי הארץ. בשנות ה-50 כרמון הדריך להקות שונות, כמו למשל, להקת עלומים, להקת הפועל תל-אביב, להקת הסטודנטים של ירושלים, והלהקה המרכזית של ההסתדרות שהפכה לימים ללהקת כרמון. במסגרת להקתו, כרמון עבד עם מיטב המוזיקאים הישראליים, כגון **אילן ואילנית**, **בועז שרעבי וחיים חפר** (בר-און; שמידט, 6).

כרמון, יחד עם להקתו הופיעו בפסטיבל הנוער הדמוקרטי בבוקרשט ב-1953. לאחר כמעט עשור אחרי שנפרד מרומניה כפליט מלחמה, חזר אליה גאה, זקוף ומוביל משלחת של רקדנים המייצגים את מולדתו המאומצת. הקהל, לדברי כרמון, יכול היה לזהות בקלות מהיכן הגיעו. "הינה באים הישראלים צעקו", סיפר לי כרמון. "היה לנו סגנון משל עצמנו, שפת גוף שלנו ודימוי ספציפי.

היינו יחפים, לא כמו הרקדנים האירופאים, וזה שינה את התנועות."



להקת כרמון עם דני קיי

להקת כרמון, בהרכבתה הראשונה זכתה בתחרות הכוריאוגרפיה הבין-לאומית בעיר ליל שבצרפת, ולאחר מכן הופיעה בניו יורק, בברודוויי, ברדיו סיטי ובתוכנית הבידור המפורסמת של **אד סאליבן**. (The Ed Sullivan Show) בנוסף להצלחותיה הרבות בסיוורים בין-לאומיים, הלהקה זכתה להופעות נכבדות על במות שונות בארץ (בר און; שמידט, 4-5).

כאשר שאלתי את כרמון על רקדניו הוא ענה: "הם כולם היו אנשים יפים, הגברים נאים עם הבלורית, והנשים, יפות, חניניות. הם היו איכרים, הם עבדו את האדמה, הם התנהגו אחרת. היה דור בישראל עם אופי אחר." אכן, תיאורו של העיתונאי ומבקר התרבות **אורי קיסרי** משנת 1961 מבטא היטב את מהות ההופעות של להקת כרמון בזמנו: "היו אלה כתריסר נערים ונערות, שכל אחד מהם, וכולם ביחד, היוו את הטל ואת המטר לא רק של הרי יהודה והגליל, אלא של משהו שאין להגדירו ואין להסבירו, אלה אם כן נגיד, כי הוא קריאת החיים, רצון החיים של האנשים הצעירים שבארץ זו. הם רקדו. כמובן, ברגליהם, וכמובן, בידיהם ובגופם,



יונתן כרמון מקבל את פרס אקום

אבל הם רקדו גם בעיניהם, עיניים שחייכו באושר, בתחושה של אהבה וערגה להאבה."

כרמון יסד את פסטיבל כרמיאל ב-1988, והיה מנהלה האמנותי שתיים-עשרה שנה. מאמצע שנות השישים הוא גם כיהן כמנהל אומנותי של התיאטרון המפורסם "אולימפיה" בפאריז בה הופיעה להקתו לפני כן.

שמו של כרמון הלך לפניו בארץ ובעולם. לאורך עשרות שנים רקדניו הופיעו בכל קצווי תבל ותיארו את הפנים היפות של מדינת ישראל. פטירתו הפתאומית של כרמון בעת ביקורו בארץ בחורף 2020 היכה בתדהמה את קהילת המחול בישראל על גווניו השונים.

יואב אשריאל (1930-2020)



יואב אשריאל הוא שם ידוע בעולם המחול הישראלי-ריקודי עם. הוא נולד ב-1930 וגדל בקיבוץ רמת דוד, שבעמק יזרעאל. במהלך חייו יצר מעל מאה ריקודים והדריך כמה וכמה להקות למחול עממי על במה. הוא היה ממארגני פסטיבלי דליה וגידל דורות של מדריכים.

לפני כעשור זכיתי לראיין אותו בבית קפה לידו ביתו. בחרתי להביא את דבריו כפי שסיפר לי:

היה מצב קשה מאוד. הקיבוץ רק קם ולא היה כסף. אני נולדתי כשהקיבוץ היה בן ארבע או בן חמש. קראו לנו צברים כי כל החברים באו מחוץ לארץ. זו הייתה הפתעה שילדים נולדו בארץ והם בסדר. החליטו שהילדים ילמדו גם משהו. שני הקיבוצים - רמת דוד וגבת ביחד הקימו בית ספר משותף ולא היו כל כך הרבה ילדים. השתדלו לחנך אותנו לפי האידיאולוגיה שהייתה להם אז: לבנות את הארץ,

חלוציות, להסתפק במועט. התחנכנו על האידיאולוגיה של **א.ד. גורדון**. בכיתה א' או ב' כבר עבדנו במשק. אמרו: הילדים שלנו צריכים ללמוד לעבוד. היינו בבית ילדים משותף עם כל הילדים ביחד כי זה היה המקום

כאשר שאלתי את כרמון על רקדניו הוא ענה: "הם כולם היו אנשים יפים, הגברים נאים עם הבלורית, והנשים, יפות, חניניות. הם היו איכרים, הם עבדו את האדמה, הם התנהגו אחרת. היה דור בישראל עם אופי אחר."



אהבה גדולה - יואב ומירה בצעירותם



יענקלה לוי ומירה אשריאל יואב אשריאל עם רבקה שטורמן בריקוד הגיטרה

היחידי שאפשר היה להחזיק ילדים. מאוד אהבנו אחד את השני. כל הילדים שהיו איתי בבית ילדים זה כמו אחים.

לחברים היו ספרים בגרמנית, ברוסית וביידיש. לא היו כל כך הרבה ספרים ישראלים וגם לא היו שירים ישראלים הרבה. אז התחיל **[מרדכי] זעירא** [להלחין] את "לילה לילה" שהוא חיבר ו-"סובבונני". הוא עבר בין הקיבוצים ועשה הרבה שירה בציבור והוא לימד שירים בעברית, שירים ישראלים. כשהחברים רקדו הורה, הם שרו שירים חסידיים, שירים רוסיים, לא היו שירים בעברית. לא הרבה, היו מעט אבל לא הרבה.

לא היו אז ריקודים ישראלים. חברים רקדו הורה. כשהייתי ילד רקדתי עם החברים הורה, ושרו. הורה זה ריקוד רומני אבל החלוצים הכניסו את זה לארץ וחושבים שזה ריקוד ישראלי כי הם רקדו את זה בסגנון ישראלי. זה מה שידענו. כשמישהו הביא גרמושקה - מפוחית פה - אז רקדו גם קראקוביאק ופולקה, קרובושקה, לא היו ריקודים ישראלים.

בהיותו כמעט בן שבע-עשרה, הגיע לקיבוצו הזמנה זוגית להשתלמות ריקודי עם "בעברית", אשר ארגנה גורית קדמן. כיוון שאשריאל כבר היה מחבר ריקודים בקיבוץ, ומאשר, לדבריו, שהיה ספורטיבי מאוד, נבחר עם עוד בת קיבוץ למשימה:

ראיתי בפעם הראשונה ריקודים ישראלים. גורית קדמן ארגנה את הקורס. מסתבר שעשתה את זה לקראת כנס בדליה. היא רצתה להכניס את הריקודים הישראליים יותר. אני ראיתי ריקודים ישראלים בפעם הראשונה בחיים. אני התלהבתי בצורה בלתי רגילה. זה היה כל כך יפה וכל כך מצא חן בעיני. בשלושה ימים שלמים למדנו שמונה ריקודים, ביניהם שרליה, קומה אחא, הרמוניקה וקול דודי של **רבקה שטורמן**. אני נדלקתי אז וזה בוער עד היום.

לא היו אז ריקודים ישראלים. חברים רקדו הורה. כשהייתי ילד רקדתי עם החברים הורה, ושרו. הורה זה ריקוד רומני אבל החלוצים הכניסו את זה לארץ וחושבים שזה ריקוד ישראלי כי הם רקדו את זה בסגנון ישראלי.

כששאלתי את אשריאל מה כל כך מצא חן בעיני, הוא ענה: שזה שלנו! זה כל כך יפה, זה מלהיב נורא. אז ניגנו באקורדיון לריקודי עם. לא הייתה מוזיקה מוקלטת. לא היו תקליטים אז בכלל.

לא ניגנו הרבה ולא היו הרבה שירים עבריים, אבל לקחו את השירים הישראליים ועשו להם ריקודים. קודם כול זה שלנו ואני הזדהיתי עם זה.

אשריאל רקד בלהקה של בני הקיבוצים וכך הצטרף למשלחת אשר נסעה לבודפשט לפסטיבל הנוער הדמוקרטי השני ב-1949: היה פסטיבל נוער דמוקרטי ושלחו משלחות מכל הארצות לפסטיבל הזה. התנועה הקיבוצית החליטה לשלוח משלחת להראות שישראל קיימת, להראות לכל העולם שאנחנו קיימים ולהתגאות בריקודים שלנו. קיבלו אותנו יוצא מן הכלל. זה היה חדש, כל הריקודים הישראלים, וזה היה יפה מאוד. לכולם זה היה יפה, והכי מרגש מכל הייתה הפגישה עם היהודים שהיו בבודפשט.

היהודים שם קיבלו אותנו בצורה חמה. הייתה ארץ קומוניסטית והיה אסור לדבר על ישראל ועל ציונות. היהודים עמדו מול המלון שלנו, אלפים, לראות אנשים שבאו מהארץ, מישראל - לראות יהודים שונים מישראל. מנהל הלהקה שלנו אמר שבשבת אנחנו צריכים ללכת לבית כנסת להראות ליהודים שבאנו.



יואב משמאל מוביל שורת רוקדים בפסטיבל כרמיאל יומולדת 80 ליואב

בית כנסת זה היה מלא אנשים וכל הרחובות מסביב. פעם ראשונה שראינו יהודים שהם לא ישראלים, שכל כך התרגשו לראות אותנו. לא נפגשנו איתם. היה אסור לגשת אלינו לדבר. אמרו שיתנו לנו את הכבוד שאחד מאיתנו יעלה לתורה. זו הייתה החוויה הכי מרגשת, לפגוש את היהודים שם. ובדרך חזרה הביאו אותנו לזוויה. היה מחנה של פליטים יהודים שחזרו מהמלחמה. הופענו לפנייהם. התרגשות עצומה.

שאלתי את אשריאל האם זו הפעם הראשונה שהם ראו צברים. "כן כן, ענה. "צברים, שיש יהודים אחרים מהם. יש יהודים חיים."

הם עברו שואה. אנחנו לא הבנו את כל זה. הם מאוד התרגשו. חיבקו אותנו ונשקו. היהודים בבודפשט הם גם כן עברו שואה. מה ידענו על זה? מאיפה יצאנו? ארבע שנים אחרי המלחמה היו מחנות פליטים, וזה היה סודי. היה אסור להגיד איפה זה. לקחו אותנו באוטובוסים למקום הסודי. נסענו איזה שעתיים עד שהגענו. באיזה מקום ביער. רחוק מאוד. פליטים, והביאו אותם לארץ. אנחנו לא ידענו מכל זה.

אשריאל חזר ארצה והתגייס לצבא: כשהתגייסתי לצבא הייתי בתורנות כללית של כל הצבא ואז הקימו את הנח"ל. אמרו שהם יעבדו בקיבוצים ויתאמנו. הקימו קורס מכ"פים של הנח"ל והזמינו אותי לבוא לקורס במשך ארבע חודשים. הייתי סמ"ל מחלקה של טירונים. אני הדרכת, הכנתי אותם, תרגילי סדר ורובאות, ולסיום המחזור הכנתי איתם הופעה של ריקודי עם.

ריקוד עממי צריך להיות בנוי פשוט, קל ונוח. לא צריך לרגש את מי שמסתכל. אם מישהו מסתכל ומתרגש, זה טוב, אבל המטרה היא שהרוקד יהנה.

הם התלהבו מזה. אז הקימו בנח"ל מחלקה לאומנות. אמרו שתהיה להקה של הנח"ל ולמדו שירים ישראלים ולמדו גם ריקודים. **זאב חבצלת**, שהכיר אותי עוד מקודם בלהקה של בני-הקיבוצים, ובבודפשט, אמר: "זאב אשריאל יארגן אצלנו את ההרקדות בנח"ל". ואני לקחתי את זה ברצינות.

בהתחלה לא רציתי כי אמרתי שאני רוצה להיות מדריך בנח"ל, להגשים את הציונות. אמר לי [חבצלת], 'מה שתעשה בהרקדות זה יותר חשוב. את זה אתה יודע'. והכניסו אותי להיות אחראי על ריקודי עם בנח"ל. שם הכרתי את אשתי **מירה**. ארגנו שמה השתלמויות לריקודי עם.

עברנו בין המחלקות והרקדנו. הקמתי להקה של הנח"ל, שישים איש והופענו בדליה ב-1951. היה לנו ריקוד מגל וחרב. זה על החיים של הנח"ל שגם נלחמים וגם עובדים. אני ניגנתי שם באקורדיון. גם היה לנו ריקוד עמק עם שיר "עמק" מפורסם מאוד של **[מרק] לברי**. שישים איש רקדו על העבודה בעמק ועל הריקודים. "הגילבוע מחבק את התבור", היו המילים. והופענו בדליה.

כשהשתחררתי מהצבא לא חזרתי לקיבוץ. רציתי להתפתח, לראות את העולם. התחלתי להדריך ריקודי עם, התחלתי לחבר. כשהייתי בנח"ל חיברתי ריקוד עממי, טעם המן. יש בו צעדות תימניות, והמנגינה היא ספרדית. וההורים שלי באו מאירופה. גורית קדמן שאלה: 'איך זה יכול להיות?' אמרתי לה, גורית, זה קיבוץ גלויות! אז היא לקחה את הריקוד הזה בתור דוגמה על קיבוץ גלויות ורוקדים את זה עד היום. מאז היו לי עוד הרבה ריקודים. הדרכתני גם להקות.

בהתחלה עבדתי רק עם להקות מחול מכל מיני מקומות וחיברתי ריקודים על הארץ, על נושאים של עבודה ושמחה ואהבה והתנ"ך. זה היה הרקע של הריקודים שלנו. הנוף של עמק יזרעאל, והתנאים, והעבודה, והחיים שמה והחלוצים שרקדו הורה כל הלילה, ובבוקר הלכו לעבודה.

כל ריקוד שחיברתי, הייתי חושב על האווירה שישנה בקיבוץ. על שכולם ביחד ועובדים ביחד ושמחים ביחד וחוגגים. ההורים שלי היו בקיבוץ. הייתי נוסע לפעמים.



כרמיאל



יואב אשריאל בהדרכה

אני זוכר כשחיברתי [את הריקוד] "ערב בא", נסעתי לקיבוץ בשביל להרגיש את האווירה של הערב. להיות ביחד. דרך אגב על הריקוד הזה, אמרו לי 'מה פתאום, שיר שקט ואתם רוקדים במעגל, זה לא מתאים. שיר שקט זה צריך להיות ריקוד בזוגות. לא במעגל'. אז במעגל רקדו רק הורה או דבקה. היו אז ספירות של ארבע, ואני חילקתי את זה [בחלק השלישי] לשלוש שלוש ושתיים. אז אמרו לי 'מה פתאום! עובדה, אנשים קמים ורוקדים. זה הולך עם המנגינה, וזה חשוב.

אני הלכתי בעקבות המנגינות. מנגינות מצאו חן בעיני. למשל, בהורה נרקודה המנגינה הדליקה אותי. זה נורא שמח. אז חגגו עשר שנים למדינת ישראל והיינו נורא שמחים שקמה מדינה. אז החלטתי לחבר, כי המנגינה הדליקה אותי. חשובה לי המנגינה. מאוד מאוד חשובה. "לילה לילה", למשל, שיר מקסים [של זעירא] שחיברתי לו ריקוד.

כשהייתי ילד זעירא לימד את זה אצלנו בתור שירה בציבור. גם "סובבוני" זה שלו. נורא רציתי לחבר לזה ריקוד אבל זה שיר קשה. קשה לתת לזה צעדים. אני חושב שריקוד עממי טוב זה ריקוד שמבטא הרבה, אומר הרבה אבל בתנועות פשוטות, בנוי פשוט, זורם, שיהיה קל. צריך לעבוד על זה, צריך לדעת. אז השתדלתי לתת בתנועות פשוטות [ולבטא] את כל השמחה הזאת.

ריקוד עממי צריך להיות בנוי פשוט וקל ונוח. לא צריך לרגש את מי שמסתכל. אם מישהו מסתכל ומתרגש, זה טוב, אבל המטרה היא שהרוקד יהנה.

אני חושב בכלל שבריקוד להופעה, זה שמסתכל עליו צריך להתרגש. בריקוד עממי, זה שרוקד אותו צריך להתרגש. כשעושים הופעה לא צריך להתחשב ברקדנים. הרקדנים צריכים לעשות כל מאמץ שזה יהיה יפה, שיהיה מרגש ושזה יגיד משהו, יספר משהו. כשרוקדים בלהקה צריך לעבוד קשה שזה יבטא.

אנחנו עם שלא היה לו פולקלור. כל עם שיושב על אדמתו מאה שנה, ארבע מאות שנה ואלף שנה, יוצר פולקלור, כמו הבולגרים והיוונים, בארגנטינה ובכל מיני מקומות, ואצלנו לא. אז אנחנו צריכים ליצור פולקלור חדש. לא ידענו מה זה פולקלור ישראלי. יצרנו אותו מחדש. הרגשנו שאנחנו יוצרים תרבות חדשה, פולקלור חדש. הרגשנו שיוצרים משהו, שיהיה לנו פנים שלנו. בכל מקום שרקדו ריקודים ישראליים אמרו 'זה ישראלי'.

כשאני נכנסתי לריקודי עם, היו מדריכות. היו מעט מדריכים. גורית קדמן הייתה הראשונה ורבקה שטורמן חיברה ריקודים יפים מאוד. אחר כך הצטרפו אליהן זאב חבצלת (הוא יליד הארץ), **ושלום חרמון** שבא מגרמניה אבל הוא התקרב אליהן. הוא גם חיבר ריקודים. רוב הריקודים שלהם לא נשארו. של רבקה שטורמן כן נשארו. לא ידעו אז מה זה סגנון ישראלי. לא ידעו מה זה



יואב בהדרכה בביכורי העיתים

צעד ישראלי. אז התחילו עם ה'שיכול חילוף', עם הצעד התימני. כשאני התחלתי לחבר ריקודים, לא ידעתי מה זה ריקודי עם.

גורית קדמן הייתה המנוע של כל הדבר הזה. את כולם הדריכה, גם אותי. היא יצרה גם שפה למדריכים. זה היא עשתה. אז היא באה להפועל [תל אביב] ואמרה: 'תנועה להתעמלות, ריקודי עם זה חלק. זה גם כן התעמלות, זה אימון גופני. זה ספורט'. והיא הקימה שם חוגים לריקודי עם ולהקה. זה היה החוג היחידי בארץ, חוץ מהקיבוצים. כשאני השתחררתי מהצבא, מירה אשתי, היא רקדה בהפועל והיא אמרה שהפועל מחפשים מדריך. 'אני אביא אותך, היא אמרה. בנח"ל הצלחת מאוד עם ההרקדות והלהקות. הם הסכימו. הם קיבלו אותי.

ככה הגעתי להפועל תל אביב. היה להם כדורגל, וכדור עף וכדור סל והתעמלות, והיו ריקודי עם. הדרכת שמה. כל הדמיון שלי עבד על חגים מהקיבוץ, על העומר, על חג הביכורים, על חג הגז. עשיתי גם ריקוד חסידי מהדמיון. הכול מהדמיון. עשיתי הופעה שלמה של שעתיים תוכנית. עשינו הופעה בהבימה. זה היה בית המקדש של התיאטרון. הופענו בהבימה ועשינו רעש ענקי, והופענו בכל הארץ עם התלבשות של **צילה בינדר**. את ריקוד העמק רקדו שתי להקות [בהפועל]. רקדו מחגי הקיבוץ ואמרו ש"יובא מביא את הקיבוץ להפועל תל אביב". אחר כך הדרכת בעיריית תל אביב, עריית חולון, עריית רמת גן ועיריית גבעתיים.

אשריאל גם הדריך ויצר בלהקות "פעמי אביב" בתל אביב, להקת פתח תקווה ואחרות.

אחרי שעשיתי הופעות ואחרי שכל כך הצלחתי, התחלתי ללמוד אצל גרטרוד קראוס. היו קורסים לכוריאוגרפיה והתחלתי ללמוד כשהשתחררתי מהצבא. אחר כך הכרתי אותה טוב ולימים הייתי אפילו אסיסטנט שלה. היא באה להכין הופעות בכל מיני מקומות. הן היו הופעות גדולות המוניות, ואני עזרתי לה ועשינו הופעות בפתח תקווה למשל, בחולון, בהרבה מקומות עם מאות אנשים.

משנות השישים יואב אשריאל הדריך הרקדות המוניות בכיכר מלכי ישראל דאז (היום כיכר רבין) במרכז תל אביב. הוא רצה להביא את ריקודי העם לעם עצמו. הוא זה ש'המציא' את מרתוני הלילה של ריקודי עם והוא זה שארגן השתלמויות למדריכים. השפעתו ותרומתו לעולם המחול העממי גם בקהילה וגם על הבמה יזכר לתמיד.



כל ריקוד שחיברתי, הייתי חושב על האווירה שישנה בקיבוץ. על כך שכולם ביחד ועובדים, שמחים וחוגגים ביחד. ההורים שלי היו בקיבוץ. הייתי נוסע לפעמים.

הערות

1. ראו "לאור הזיכרונות", רוקדים-נרקודה, 103, אפריל 2020. הגיליון מוקדש לזכרו של יונתן כרמון.
2. ידידותם של גורית קדמן ויונתן כרמון התחיל עוד בהיותו אדם צעיר. אכן, קיים סרטון הנקרא "שיר הבוצרים" משנת 1951, בו כרמון יצר יחד עם קדמן כוריאוגרפיה ללהקת עלומים.
3. בהמשך, עבר כרמון ללמוד בבתי הספר החקלאיים "עיינות" ו"מקוה ישראל".
4. על פועלה של טובה צימבל, ראו ד"ר צבי פרידהבר, "טובה צימבל-נטע - הנערה הכוריאוגרפית", רוקדים 005, גיליון מספר 5, עמ' 8-9.

ביבליוגרפיה

- אילה גורן-קדמן. מראיינת גדלית נוימן. 12 נובמבר 2010.
- אורי קיסרי. "מה מרקיד את יונתן כרמון?" **מעריב**. 1 פברואר 1961. עמ' 4.
- אלון שמידט. "יונתן כרמון: האיש והיצירה." **רוקדים-נרקודה**. גיליון 103, אפריל 2020. עמ' 4-6.
- "שיחות על המחול הישראלי עם יונתן כרמון." מראיונות רינה גלוק ואיריס לנה. אוגוסט 2017. ארכיון הסרטים הישראלי.
- יואב אשריאל. מראיינת גדלית נוימן. 23 דצמבר 2010.
- יונתן כרמון. ראיון טלפוני. מראיינת גדלית נוימן. 7 מרץ 2011.
- יעקב בר-און. "הכוריאוגרף המיתולוגי מספר על העבודה עם שושנה דמארי ויפה ירקוני." **מעריב**. 31 יולי 2017.